

др **Александар Раковић**
координатор Међуверског дијалога Србије и Индонезије
Београд

Међуверски дијалог Србије и Индонезије (2011), позитивно искуство у државној политици Републике Србије

Увод

Дипломатски односи и широка билатерална сарадња Југославије и Индонезије, успостављени и унапређивани током педесетих година 20. века, били су међаш врло плодноне вишедеценијске сарадње две земље на пољу политичке сарадње, војних и економских веза, науке и културе. Југословенска и индонежанска спољна политика подударале су се на путу подршке деколонизацији, пацифизму, антихегемонизму и неразврставању уз идеолошке блокове. Стога је било разумљиво што су се Југославија и Индонезија нашле међу оснивачима Покрета несврстаних (1961), а њихови тадашњи председници Јосип Броз Тито и Сукарно нису један према другом штедели изливе пријатељства.¹ Природа југословенског комунистичког система није омогућавала да две земље успоставе и међуверску сарадњу.

Грађански рат који је захватио западне делове СФР Југославије (1991–1995) довео је до стварања уобичајених медијских стереотипа против српског народа чак и у Индонезији. Док је у индонежанској јавности остало сећање на Југославију као савезника и пријатеља, слика о Србији била је другачија.² Поред тога, распадом СФР Југославије (1991) њене некадашње републике, па тиме и Србија (односно СР Југославија) престале су да буду чланице Покрета несврстаних.

Где билателаном сарадњом нису закорачиле Југославија и Индонезија, наставиле су Србија и Индонезија. Наиме, Београд је од 7. до 9. априла 2011. био домаћин Међуверског дијалога Србије и Индонезије који је вођен на високом државном, верском и научном нивоу.

Верска слика Србије и Индонезије

Постоје интересантне сличности које се могу извући из верских слика Србије и Индонезије, али и велике разлике када је реч о световном или верском карактеру двеју држава.

---

¹ Љубодраг Димић, „Југословенско виђење Индонезије“, реферат на Међуверској конференцији Србије и Индонезије, Београд, 7. април 2011. Краћа верзија реферата објављена је у књизи: *1st Indonesia-Serbia Bilateral Interfaith Dialogue*, Belgrade 2011, 32–34.

² „Why Interfaith Dialogue has been held in Serbia?“, *1st Indonesia-Serbia Bilateral Interfaith Dialogue*, Belgrade 2011, ii.

1. Република Србија је најзападнија држава на свету са православном већином, а када је реч о српском народу, односно Републици Српској, Црној Гори и простору некадашње Републике Српске Крајине, границе православног живља традиционално досежу обале Јадранског мора.

Становништво према националности на попису у Републици Србији 2002.						
Срби	Мађари	Бошњаци	Роми	Југословени	Хрвати	укупно
82,86%	3,91%	1,81%	1,44%	1,08%	0,94%	7.498.001

Становништво према вероисповести на попису у Републици Србији 2002.						
православни	римокатолици	протестанти	муслимани	јудаисти	атеисти	укупно
84,98%	5,48%	1,08%	3,20%	0,01%	0,53%	7.498.001

Република Индонезија је најисточнија држава на свету са муслиманском већином. Њена острва и обале заплјускују са запада Индијски океан, а са истока Велики или Тихи океан (Пацифик).

Становништво према вероисповести у Републици Индонезији 2011. ³						
муслимани	протестанти	римокатолици	хиндуисти	будисти	конфучијанци/ др	укупно
86,39%	6,34%	3,36%	1,81%	0,93%	0,11%	237.566.363

2. Према Уставу Републике Србије (2006), „Република Србија је световна држава“, „цркве и верске заједнице су одвојене од државе“, „ниједна религија не може се успоставити као државна или обавезна“ (члан 11), а држава јемчи слободу вероисповести (члан 43).⁴

Република Србија је тек 2006. добила савремен Закон о црквама и верским заједницама. Њиме су признате традиционалне цркве и верске заједнице „које у Србији имају вишевековни историјски континуитет и чији је правни субјективитет стечен на основу посебних закона“ у време Кнежевине Србије, Краљевине Србије, Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (СХС) и Краљевине Југославије. Реч је о Српској православној цркви, Римокатоличкој цркви, Исламској заједници, Јеврејској заједници и трима протестантским црквама: Словачкој евангеличкој цркви, Реформатској хришћанској цркви и Евангеличкој хришћанској цркви.⁵

³ Бахрул Хајат, реферат на Међуверској конференцији Србије и Индонезије, Београд, 7. април 2011. Објављено у: *1st Indonesia-Serbia Bilateral Interfaith Dialogue*, Belgrade 2011, 84–85.

⁴ Устав Републике Србије, *Службени гласник Републике Србије*, број 98/2006.

⁵ Закон о црквама и верским заједницама, *Службени гласник Републике Србије*, број 36/2006. – Грађански рат у отцепљеним републикама СФР Југославије (1991–1995), међународне санкције (1992–1995), антидржавни тероризам на Косову и Метохији (1998–1999), агресија НАТО пакта на СР Југославију (1999), „спољни зид санкција“ западних земаља који је трајао све до промене власти у СР Југославији (2000), односно десетогодишње нередовно стање у земљи, онемогућили су Републику Србију да законским путем прецизно уреди односе са црквама и верским заједницама. Први корак у том смеру била је Уредба о организовању и остваривању верске наставе и наставе алтернативног предмета у основној и средњој школи, којом је веронаука 2001. враћена у образовни систем Републике Србије. Истом уредбом формирана је и Комисија за верску наставу у основним и средњим школама, састављена од представника традиционалних цркава и верских заједница (изричито поменутих у овој уредби,

Према Уставу Републике Индонезије (1945) ова држава је установљена на филозофији *џанчасила*, пет недељивих и повезаних принципа: 1. Вера у једног и јединог Бога, 2. Праведно и грађанско друштво, 3. Јединство Индонезије, 4. Демократија вођена мудрошћу кроз сагласје народних представника, 5. Друштвена правда за све Индонежане.⁶

Панчасила је заправо државна идеологија која спаја бројне етничке, племенске, верске и географске разлике у широком архипелагу који чини Републику Индонезију (1.027 етничких група, више од 13.000 острва). На религијском пољу, *џанчасила* односно Устав Републике Индонезије, нуди пуна права и слободе свима без обзира на начин вероисповедања.⁷

Дакле, у Републици Србији и Републици Индонезији процентуално је подједнако заступљен број верника највећих вероисповести. У првом случају реч је о православним хришћанима, а у другом о муслиманима. Но, не треба сметнути с ума да становника Индонезије има преко 30 пута више него становника Србије. Даље, Република Србија је световна (секуларна) држава, а Република Индонезија је „верска“ држава (свакако не и теократска држава).⁸ Обе државе су демократске. Ове чињенице су важне да би се боље схватио контекст Међуверског дијалога Србије и Индонезије.

Пути до Међуверског дијалога Србије и Индонезије

Међуверски дијалог (регионални, билатерални, мултилатерални, интермедијски) је „мека дипломатија“ коју Република Индонезија од 2004. води широм земљине кугле. Циљеви међуверског дијалога су: борба против негативног стереотипа о исламу на Западу; представљање умереног индонежанског ислама; промоција друштвеног склада, мира и одрживости кроз верске различитости; промоција поштовања плурализма; оснаживање умерености; остваривање сарадње у оквиру грађанских друштава кроз различите аспекте, посебно на глобалним питањима, образовању, управи, искорењивању сиромаштва и друштвеној правди.⁹

Билатералне међуверске дијалоге Индонежани су до сада остварили са следећим државама: Ватиканом (2005, 2007), Холандијом (2006, 2008, 2010), Канадом (2007, 2008), Аустријом (2009, два пута 2010), Либаном (2008), Русијом (2009), Сједињеним Америчким Државама (два пута 2010), Мађарском (2010), Чешком (2010), Бугарском (2010), Немачком (2010), Шпанијом (2010), Србијом (2011) и Грчком (2011), као и Исламском саветодавном групом Велике Британије (2007).¹⁰

истих које су 2006. законски признате) и представника Министарства просвете и Министарства вера. (Уредба о организовању и остваривању верске наставе и наставе алтернативног предмета у основној и средњој школи, *Службени гласник Републике Србије*, број 46/2001)

⁶ <http://www.embassyofindonesia.org/about/pdf/IndonesianConstitution.pdf>

⁷ И Маде Тигиб, реферат на Међуверској конференцији Србије и Индонезије, Београд, 7. април 2011. Објављено у: *1st Indonesia-Serbia Bilateral Interfaith Dialogue*, Belgrade 2011, 37–42.

⁸ Бахрул Хајат, нав. дело, 84.

⁹ „General Information Interfaith Dialogue“, *1st Indonesia-Serbia Bilateral Interfaith Dialogue*, Belgrade 2011, 1.

¹⁰ „General Information Interfaith Dialogue“, *1st Indonesia-Serbia Bilateral Interfaith Dialogue*, Belgrade 2011, 2.

Министри спољних послова Републике Индонезије и Републике Србије, Марти Наталегави и Вук Јеремић, сагласили су се на Министарском састанку Покрета несврстаних о међуверском дијалогу и сарадњи за постизање мира (Манила, март 2010) о „важности међуверског дијалога“.¹¹

Но, повод за понуду Републици Србији за одржавање билатералног међуверског дијалога са Републиком Индонезијом стигао је након оснивања Међурелигијског савета Министарства вера Републике Србије (2010). Сарадња државних органа Републике Србије и традиционалних цркава и верских заједница тиме је посебно уздигнута на висок ниво. На челу Међурелигијског савета је министар вера, а чланови су високодостојници традиционалних цркава и верских заједница. Задаци Међурелигијског савета су: афирмисање верске слободе и верске културе, објављивање саопштења (посланица) о важним друштвеним питањима, организовање научних скупова, трибина, округлих столова и саветовања о актуелним темама, учествовање у припреми нормативних решења, разматрање и тумачење тенденција јавног живота, разматрање значаја верске слободе и верске културе у европском контексту.¹²

Дакле, углавном су се подударили путокази и циљеви регионалног и глобалног међуверског дијалога који је промовисала Индонезија и они локални који су успостављени у Србији. Поред тога, за Републику Србију је било посебно битно да угости пријатеље из најмногљудније муслиманске државе на свету и због тога што Република Индонезија пружа пуну подршку нашој земљи у очувању територијалног интегритета и суверенитета на Косову и Метохији. Било је важно да се однос посебног историјског уважавања Београда као престонице несврстане Југославије, који негују Индонезјани, пренесе и на Београд као престоницу неутралне Србије, односно на Републику Србију, све њене грађане и српски народ у целини.

Министар вера Републике Србије проф. др Богољуб Шијаковић и амбасадор Републике Индонезије у Београду Самјуел Самсон су у фебруару 2011. усагласили да Међуверски дијалог Србије и Индонезије, на високом државном и верском нивоу, треба да се одржи током априла 2011. у Београду.¹³

Министарство вера Републике Србије је укинута као самостални државни орган почетком марта 2011. а Министарство дијаспоре је проширено Сектором за вере чиме је успостављено Министарство вера и дијаспоре Републике Србије.¹⁴ Но, ова промена се није одразила на организацију Међуверског дијалога Србије и Индонезије.

¹¹ Допис Амбасаде Републике Индонезије Александру Раковићу, 28. фебруар 2011.

¹² Министар вера Богољуб Шијаковић је 17. јуна 2010. установио Међурелигијски савет Министарства вера Републике Србије. Поред њега, чланови Међурелигијског савета су: епископ бачки Српске православне цркве Иринеј Буловић, надбискуп београдски Римокатоличке цркве Станислав Хочева, реис-ул-улема Исламске заједнице Србије Адем Зилкић и рабин Јеврејске заједнице Исак Асиел. За координатора Међурелигијског савета одређен је Александар Раковић.

¹³ Архива Министарства вера Републике Србије, Извештај са састанка министра вера Републике Србије проф. др Богољуба Шијаковића и амбасадора Републике Индонезије Самјуела Самсона од 10. фебруара 2011. (са извештајем са састанка њихових сарадника од 14. фебруара 2011), број 337-00-3/2011-01 од 17. фебруара 2011. – Министар и амбасадор су за координаторе Међуверског дијалога одредили др Александра Раковића, саветника за међународну сарадњу у Министарству вера и политичког саветника у Амбасади Индонезије Замардија.

¹⁴ Закон о министарствима, *Службени гласник Републике Србије*, број 16/2011.

Делегација Републике Србије за Међуверски дијалог са Индонезијом, коју је формирао министар вера проф. др Богољуб Шијаковић (шеф делегације), остала је непромењена и након укидања Министарства вера као самосталног државног органа.¹⁵ На челу делегације Индонезије био је Андри Хади, генерални секретар за информисање и јавну дипломатију у Министарству спољних послова.¹⁶ Обе делегације су се састојале од државних функционера, највиших и високих представника цркава и верских заједница, научника, дипломата и државних службеника вишег ранга. Република Србија никада пре тога није имала такав тип билатералног дијалога, нити је имала прилику да окупи мешовиту државно-верску делегацију на високом нивоу. Указала се и прилика да никада складнији међуверски односи у Републици Србији тиме буду подвучени управо током Међуверског дијалога са Индонезијом.

Међуверски дијалоги Србије и Индонезије

Међуверски дијалог Србије и Индонезије (7–9. април 2011) одвијао се у три целине: **1.** Међуверска конференција у Палати Србија (7. април), **2.** успостављање научне сарадње (8. април), **3.** завршни састанак и дискусија у Амбасади Индонезије (9. април).

Први дан, 7. април 2011 – Након кратког билатералног сусрета двеју делегација у Палати Србија, министар вера и дијаспоре мр Срђан Срећковић је отворио Међуверски дијалог и Међуверску конференцију Србије и Индонезије. Патријарх српски Иринеј је беседом на Међуверској конференцији благословио сусрет делегација две пријатељске земље.

¹⁵ *1st Indonesia-Serbia Bilateral Interfaith Dialogue*, Belgrade 2011, 120. као и личне забелешке Александра Раковића. – Делегацију су чинили: проф. др Богољуб Шијаковић (сада у својству државног секретара за веру), проф. др Иринеј Буловић (епископ бачки Српске православне цркве, декан Православног богословског факултета у Београду), ефендија Адем Зилкић (реис-ул-улема Исламске заједнице Србије), монсињор Станислав Хочевар (надбискуп београдски Римокатоличке цркве у Србији), рабин Исак Асиел (Јеврејска заједница у Србији), Самуел Врбовски (бискуп Словачке евангеличке цркве), Арпад Долински (супериндент Евангеличке хришћанске цркве), Иштван-Чете Семеш (бискуп Реформатске хришћанске цркве), доц. др Порфирије Перић (епископ јегарски Српске православне цркве), ефендија Мухамед Јусуфспахић (муфтија београдски Исламске заједнице Србије), др Александар Раковић (координатор Међурелигијског савета), проф. др Љубодраг Димић (Филозофски факултет у Београду), амбасадор Радомир Живковић (шеф одсека за Југоисточну Азију у Министарству спољних послова). Поред тога, патријарх српски је за свог представника на Међуверском дијалогу именовано проф. др Радована Биговића (Православни богословски факултет у Београду), а Министарство спољних послова је одредило амбасадора Владислава Младеновића (заменика помоћника министра спољних послова) да такође узме учешће на Међуверском дијалогу Србије и Индонезије.

¹⁶ *1st Indonesia-Serbia Bilateral Interfaith Dialogue*, Belgrade 2011, 28, 121–122. – Делегација Републике Индонезије била је у саставу: Андри Хади (шеф делегације, генерални секретар за информисање и јавну дипломатију у Министарству спољних послова), др Бахрул Хајат (генерални секретар у Министарству вера), амбасадор Самјуел Самсон (Амбасада Индонезије у Београду), проф. др Комарудин Хидајат (ректор Исламског државног универзитета у Џакарти), проф. др И Маде Титиб (ректор Хинду дарма института на Балију), др Маргарета Хендрик-Риримасе (предавач на Мољуканском хришћанском универзитету Индонезија на Амбону), др Херу Пракоса (предавач на Саната дарма институту филозофије у Јоџакрти), Адолфина Елизабет Коамесак (представник Православне цркве у Индонезији), Замарди (политички саветник у Амбасади Индонезије у Београду), Абдул Фатах (управник Центра за међуверску хармонију при Министарству вера), др Феримелди Муслим Куди (управник одељења Центра за међуверску хармонију при Министарству вера), Триас Кунчајоно (заменик главног уредника дневног листа *Kompas*), Риаз Јануар Путра Сеху (заменик директора у дирекцији за јавну дипломатију Министарства спољних послова), Елвис Напитупулу (државни службеник у дирекцији за јавну дипломатију Министарства спољних послова).

Међуверској конференцији присуствовало је, уз учеснике, преко 200 гостију из дипломатског кора, научне, верске и културне јавности, чланови Друштва српско-индонежанског пријатељства Нусантара, и други. Посебно је било важно што је Међуверска конференција одржана у Сали Југославија која је 1961. угостила шефове држава на првој конференцији Покрета несврстаних.

Учесници Међуверске конференције поднели су реферате у оквиру постављених тема о перспективама међуверског дијалога и сарадње Србије и Индонезије, улози верских заједница у промовисању поштовања, сарадње и мира, уобичавању грађанског друштва и међуверске сарадње кроз образовање. Ток дијалога односио се и на друге теме од интереса српске јавности за Индонезију: успостављање дипломатских односа Југославије и Индонезије, економску и културну сарадњу Југославије и Индонезије и Србије и Индонезије, Покрет несврстаних, сазнања о шеријатском банкарском систему у Индонезији.

Први дан Међуверског дијалога Србије и Индонезије био је веома успешан и срдчан. Показало се да везе Београда и Џакарте и даље имају емотивну снагу која своје корене вуче из времена плодноне југословенско-индонежанске сарадње.

Други дан, 8. април 2011 – Пре наставка Међуверског дијалога делегација Индонезије је посетила Народну скупштину Републике Србије и одржала билатерални састанак са народним посланицима окупљеним у Посланичкој групи пријатељства са Индонезијом на челу са послаником Мехом Омеровићем и потпредседником Народне скупштине Горданом Чомић.¹⁷ Шеф делегације Индонезије Андри Хади казао је да је Међуверски дијалог са Србијом био „најбољи до сада“ јер „смо имали утисак да разговарамо са читавом Србијом“.¹⁸

Делегација Индонезије потом је посетила Исламску заједницу Србије. Потписан је меморандум о сарадњи између Исламског државног универзитета у Џакарти и новооснованог Факултета за исламске науке у Београду. Током ове посете, чланови двеју делегација муслиманске вере одржали су заједничку молитву у Бајракли џамији.¹⁹

Пријатеље из Индонезије је потом у Ректорату Универзитета у Београду угостио ректор проф. др Бранко Ковачевић. У Ректорату је, у присуству професора Православног богословског факултета и представника Римокатоличке цркве у Србији, потписан меморандум о сарадњи између Исламског државног универзитета у Џакарти, с једне стране и Универзитета у Београду и Православног богословског факултета, с друге стране.²⁰

Делегација Индонезије затим је била гост Православног богословског факултета у Београду где су др Маргарета Хендрикс-Риримасе, др Херу Пракоса и проф. др Комарудин Хидајат у великом амфитеатру одржали предавања професорима и студентима православне теологије и студентима исламске теологије. На скупу су

¹⁷ Делегација Индонезије у Скупштини, Радио-телевизија Србије, 8. април 2011. – Били су присутни и народни посланици Габор Лоди и Зоран Антић.

¹⁸ Забелешке Александра Раковића са састанка у Народној скупштини Републике Србије, 8. април 2011.

¹⁹ Забелешке Александра Раковића.

²⁰ Забелешке Александра Раковића.

такође говорили декан Православног богословског факултета проф. др Иринеј Буловић и апостолски нунције у Београду надбискуп Орландо Антонини.²¹

Посебно је важно што је и током другог дана на свим састанцима и скуповима (Народна скупштина Србије, Исламска заједница Србије, Ректорат Универзитета у Београду, Православни богословски факултет) несебично наглашавано српско-индонежанско и југословенско-индонежанско пријатељство.

Трећи дан, 9. април 2011 – У Белом двору делегацију Индонезије су угостили принц Александар Карађорђевић и принцеза Катарина Карађорђевић. Делегација Индонезије је затим посетила Кућу цвећа (Маузолеј Јосипа Броза Тита) и Музеј историје Југославије.²² То је била прилика да се гости упознају са југословенском историјом од стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (1918) до распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (1991).

На завршном састанку у Амбасади Индонезије сумирани су утисци, а шеф делегација Андри Хади још једном је подвукао да је Међуверски дијалог са Србијом био најбољи међуверски дијалог који је Индонезија икада водила са другом земљом.²³ Недуго након скупа председник Републике Србије Борис Тадић изјавио је да ће Србија „неговати мултикултурни и међуверски дијалог“.²⁴

Успех Међуверског дијалога Србије и Индонезије у Београду путоказ је за узвратну посету делегације Србије Индонезији, вероватно у пролеће 2012. када би требало да се одржи други међуверски дијалог пријатељских Србије и Индонезије.

***

Међуверски дијалог Србије и Индонезије у Београду је био сусрет географски удаљених цивилизација и култура две традиционално пријатељске земље. Обе земље су високо вредновале учинак тродневног скупа (7–9. април 2011).

Цркве и верске заједнице у Србији већ деценијама воде дијалог о актуелним верским и друштвеним темама, како између себе тако и са црквама и верским заједницама најпре из некадашње Југославије. Међутим, до Међуверског дијалога са Индонезијом није било прилике да се за актуелне верске теме оформи државно-верска делегација Републике Србије.

Индонезија је четврта држава у свету по броју становника и глобални лидер у овом виду међуверског дијалога. Република Србија у том смислу не може да се упоређује са Индонезијом, али може да види своју улогу регионалног лидера у међуверском дијалогу.

Чињеница да држава, црква и верске заједнице у Републици Србији могу да формирају снажну заједничку делегацију поред осталог подвлачи да међуверски односи у нашој земљи никада нису били бољи.

²¹ Забелешке Александра Раковића.

²² Забелешке Александра Раковића.

²³ Забелешке Александра Раковића.

²⁴ Ташмајдан: дар Азербејџана Србији, *Политика*, 8. јун 2011.